

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема: **„Влияние на стреса и удовлетвореността от работата върху развитието на синдрома на прегарянето при учители от училища в Република Гърция“**

за присъждане на ОНС „доктор“ по Научна област 3. „Социални, стопански и правни науки“; Професионално направление 3.2 „Психология“, Научна специалност „Педагогическа и възрастова психология“

автор: **Мария-Сара Кумуцу**

научен ръководител: доц. д-р Русанка Манчева

рецензент: доц. д.н. Стоил Мавродиев

Процедура и предоставени материали

Представеният от докторант Мария-Сара Кумуцу комплект материали на хартиен носител е в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за приложението му и Вътрешните правила за развитие на академичния състав на ЮЗУ „Н. Рилски“; включва всички необходими документи, в т.ч. автореферат и публикации по темата. Процедурата е законосъобразна.

Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Учителската професия често, и с основание е определяна като стресогенна. Динамиката на работната среда, неопределеността, спецификата на взаимоотношенията с учениците и колегите са потенциални източници на дистрес. Данните от много изследвания недвусмислено показват, че учителите са предразположени към развитие на негативни за тяхното здраве психични състояния, едно от които е бърнаут синдрома.

Професионалният и личен живот при всеки специалист от сферата на образованието са детерминирани от редица фактори и условия. Индивидуално-психичните особености са в ролята на медиатор между личността и средата.

Сред тези променливи е удовлетвореността на педагозите от професията, което, както предполага докторантката, се отразява и на тяхната резистентност към развитието на бърнаут синдрома.

Още в увода на своя труд докторантката подчертава актуалността и значимостта на темата. Тази актуалност се подсилва и от факта, че в своята работа учителите преживяват перманентен повишен стрес.

Темата и проблематиката на дисертационния труд са поставени в полето на педагогическата и възрастова психология, психологията на здравето и трудовата психология.

Трябва да се подчертае и фактът, че подобно изследване в конкретните му параметри не е провеждано в Р. Гърция до момента.

Познаване на проблема

Мария-Сара Кумуцу има много добра експертиза и познания във връзка с професионалната дейност на педагозите, стресорите, на които са подложени и психичните състояния, към които са предразположени.

Именно предварителните познания са позволили да се състави оригинална концепция на дисертационния труд и да се формулират съответните хипотези.

Обща характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд има класическа структура с обособени три основни глави, заключителна част, библиография и приложения, и е разгърнат в общ обем от 233 страници.

В теоретичното изследване подробно, информативно и аналитично са представени класическите и съвременни концепции за стреса и свързаните с него конструкти.

След като е разгледан моделът на Общи адаптационен синдром е представен моделът „търсене на работа – контрол – подкрепа“.

Обзорът се допълва от Транзакционният модел за стреса, както и моделът на Купър и Маршал за стреса в работната среда.

Естествен е преходът към разглеждането на стресогенните фактори на работната среда, и как те се посрещат от личността. В тази връзка са и параграфите посветени на изследване на съответствието между личността и средата, както и представянето на факторите за възникване на стрес в работата.

Теоретичния анализ се допълва и от ефектите на стреса в работата, както и управлението на стреса.

Конкретно са представени източниците и факторите на стрес в учителската професия, като докторантката се позовава на съвременни изследвания.

Разгледана е връзката между професионалния стрес и психичното прегаряне.

Ценни и информативни са данните за международните и национални (Гърция) изследвания на професионалния стрес, в частност стресът сред учителите, което обогатява още повече дисертацията.

Не е подминат и въпроса за справянето и превенцията на стреса.

Съвсем логично, специално внимание е отделено на конструкта „удовлетвореност от работата“. И тук теоретичният обзор, и анализ се характеризират със задълбоченост, и целенасоченост. Диференцирани са факторите, определящи удовлетвореността от работата на ендогенни екзогенни.

В детайли са представени факторите, които пряко влияят върху удовлетвореността от работата на учителите като престиж, взаимоотношения, заплата и др. По-нататък в текста са разгледани водещите теории и модели за удовлетвореност от работата.

Релевантно е проучен Синдромът на емоционалното прегаряне, като и тук са разгледани водещи теории и автори. Акцентът е върху прегарянето при учители от сферата на специалното образование. Приведени са статистически данни относно прегарянето при специалните педагози.

Целият теоретичен обзор е целенасочен, много добре изграден и е изцяло във връзка с темата на дисертацията.

Във втора глава е представен дизайнът на изследването.

Още в самото начало целта е формулирана ясно и точно.

Диференциално са описани организационните и изследователските задачи, които си поставя докторантката.

Издигната е една основна хипотеза, която предполага, че стресът и удовлетворението от работата влияят върху развитието на прегаряне при учителите по специално образование.

Освен това са издигнати още 6 допълнителни хипотези, които са свързани с целта и задачите на дисертацията.

Хипотезите са формулирани прецизно.

Изследвани са общо 368 учители, работещи в областта на специалната педагогика. От тях 282 са жени и 86 са мъже, което прави извадката представителна за по-нататъшна статистическа обработка.

Коректно са описани методите за психологично изследване.

Изследването е проведено онлайн и включва 4 раздела: а) демографски характеристики (5 въпроса), б) Олденбургски въпросник за прегаряне (OLBI) (16 въпроса) в) въпросник за Измерване на стреса на работното място (JSM), (16 въпроса)) и д) Въпросник за измерване на удовлетвореността на служителите (20 въпроса).

Изследователският инструментариум е релевантен на целите, задачите и хипотезите.

Описани са статистическите процедури за обработка на резултатите от изследването.

Третата глава е посветена на резултатите от собственото изследване.

След подробните демографски характеристики са представени конкретните резултати по методики.

При описването на резултатите за изследване на стреса най-напред е извършен анализ на надеждността на теста. Установява се много висок индекс (0,928). Въпросите имат висок коефициент на корелация.

Установява се, че учителите по специално образование със стаж над 30 години имат статистически значимо по-нисък резултат за стрес от учителите със стаж от 1 до 10 години, от 11 до 20 години и от 21 до 30 години.

Представят се резултати от измерването на удовлетвореността от работата. От прилагането на анализа на надеждността се установява, че както цялостният въпросник, така и отделните раздели имат висока стойност на индекса алфа на Кронбах. Над 50 % от учителите са дали отговори в зоната „доволен“ и „много доволен“. Установени са статистически значими различия по отношение на удовлетвореността по отношение на демографски характеристики и трудов стаж.

Коректно са представени резултатите и от измерването на синдрома на прегарянето. Алфата на Кронбах е висока - 0,869 в скала „Изтощение“, в скала Неангажираност е 0,827. Получава се ясна представа за разпределението на отговорите на учителите по специална педагогика по отношение на бърнаут-синдрома. Резултатите са по айтеми, като са направени и коментари.

Всички резултати от собственото изследване са онагледени много добре с таблици и диаграми. Резултатите са сравнени по показателите от демографското каре.

От корелационния анализ от взаимодействието между стреса, удовлетвореността от работата и синдрома на прегаряне се установява, че почти всички измерения на използваните въпросници имат висока степен на корелация помежду си.

Чрез регресионен анализ са получени резултати за връзката между стреса и бърнаут-синдрома. Стресът има статистически значим ефект върху синдрома на прегаряне като цяло. По същия начин се установява, че удовлетвореността от работата има статистически значим ефект върху бърнаут-синдрома.

Обобщението на резултатите и дискусията показват, че докторантката има много високи аналитични способности. Тя е съумяла да обобщи получените резултати и да изведе значими изводи за науката и практиката.

Впечатляваща е библиографията, използвани са 448 англоезични източника и 125 на гръцки език.

Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Приемам напълно самооценката на приносите.

Същите могат да бъдат обобщени по следния начин:

Докторантката е реализирала мащабно и значимо теоретично изследване по конструктите, свързани с темата на дисертационния труд.

Реализирано е оригинално емпирично изследване.

Получени са значими резултати за психологичната наука и практика, които дообогатяват съществуващите знания.

Преценка на публикациите по дисертационния труд

Публикациите са пряко свързани с темата на дисертацията и са публикувани в научни сборници. По този начин е отговорено на националните минимални изисквания.

Лично участие на докторанта

Нямам съмнения, че докторантката е реализирала самостоятелно теоретичното и емпиричното изследване, както и анализа, и интерпретациите на резултатите.

В дисертацията не се установява наличие на плагиатство.

Автореферат

Авторефератът отразява коректно основните моменти от дисертационният труд в структурно и съдържателно отношение.

Мария-Сара Кумуцу е използвала коректно литературните източници, които са цитирани съобразно утвърдените за такъв научен труд стандарти; на края е представена и библиографската справка. Библиографските източници са актуални.

В стилистично отношение работата е издържана добре.

Критични бележки и препоръки

Препоръчвам докторантката да продължи тези изследвания.

Заключение:

Дисертационният труд на **Мария-Сара Кумуцу** отговаря на утвърдените стандарти. Същият е реализирана на високо научно равнище.

Докторантката притежава задълбочена психологическа подготовка. Има компетентности да поставя и реализира научно изследване, както и да интерпретира получените резултати.

Всичко това ми дава основание убедено да гласувам положително за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на **Мария-Сара Кумуцу** по Научна област 3. „Социални, стопански и правни науки“; Професионално направление 3.2 „Психология“, Научна специалност „Педагогическа и възрастова психология“.

Препоръчвам на останалите членове на научното жури също да гласуват положително.

Благоевград

07.10.2024 г.

Рецензент:

доц. д.н. Стоил Мавродиев

REVIEW

of a dissertation on the topic: " Influence of Stress and Job Satisfaction on the Development of the 'Burnout Syndrome' in Teachers from Schools in the Republic of Greece”

for the awarding of the Educational and Scientific Degree "Doctor" in Scientific Area 3.

"Social, Economic and Legal Sciences"; Professional direction 3.2 "Psychology", Scientific specialty "Pedagogical and age psychology"

author: MARIA –SARA KOUMOUTSOU

supervisor: Assoc. Prof. Rusanka Mancheva, Ph.D.

reviewer: Assoc. Prof. Stoil Mavrodiev Ph.D., D.Sc.

Procedure and materials provided

The set of paper materials presented by PhD student Maria –Sara Koumoutsou is in accordance with the requirements of the Law on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria, the Regulations for its Application and the Internal Rules for the Development of the Academic Staff of the SWU "N. Rilski"; includes all necessary documents, including abstract and publications on the subject. The procedure is legal.

Relevance of the topic and appropriateness of the set goals and tasks

The teaching profession is often, and with good reason, defined as stressful. The dynamics of the work environment, the uncertainty, the specificity of relationships with students and colleagues are potential sources of distress. Data from many studies unequivocally show that teachers are predisposed to develop mental conditions that are negative for their health, one of which is the burnout syndrome.

The professional and personal life of every specialist in the field of education is determined by a number of factors and conditions. Individual-mental characteristics play the role of a mediator between the person and the environment.

Among these variables is the teachers' satisfaction with the profession, which, as the doctoral student suggests, also affects their resistance to the development of the burnout syndrome.

Already in the introduction of her work, the doctoral student emphasizes the topicality and importance of the topic. This relevance is reinforced by the fact that teachers experience permanent increased stress in their work.

The topic and problems of the dissertation work are placed in the field of pedagogical and age psychology, health psychology and labor psychology.

It should also be emphasized the fact that such research in its specific parameters has not been conducted in the Republic of Greece until now.

Knowing the problem

Maria-Sara Koumoutsou has very good expertise and knowledge in relation to the professional activity of teachers, the stressors they are subjected to and the mental states to which they are prone.

It is the preliminary knowledge that has made it possible to draw up an original concept of the dissertation work and to formulate the relevant hypotheses.

General characteristics and evaluation of the dissertation work

The dissertation has a classic structure with three main chapters, a concluding part, a bibliography and appendices, and is spread over a total volume of 233 pages.

Classical and modern concepts of stress and related constructs are presented in detail, informatively and analytically in the theoretical study.

After examining the General Adaptation Syndrome model, the "job search - control - support" model is presented.

The overview is complemented by the Transactional Model of Stress, as well as the Cooper and Marshall Model of Stress in the Work Environment.

It is natural to move on to the consideration of the stressful factors of the work environment, and how they are met by the individual. In this connection, there are also the paragraphs devoted to the study of the correspondence between the person and the environment, as well as the presentation of the factors for the occurrence of stress at work.

The theoretical analysis is also complemented by the effects of stress at work, as well as stress management.

The sources and factors of stress in the teaching profession are specifically presented, with the doctoral student referring to modern research.

The relationship between occupational stress and burnout is examined.

The data on international and national (Greece) studies of occupational stress, in particular stress among teachers, are valuable and informative, which further enriches the dissertation.

The issue of dealing with and preventing stress has not been overlooked either.

Quite logically, special attention is paid to the construct "job satisfaction". Here, too, the theoretical overview and analysis are characterized by thoroughness and purposefulness. The factors determining job satisfaction are differentiated from endogenous to exogenous.

The factors that directly influence teachers' job satisfaction, such as prestige, relationships, salary, etc., are presented in detail. Further in the text, the leading theories and models of job satisfaction are discussed.

The Emotional Burnout Syndrome is relevantly studied, and leading theories and authors are examined here as well. The focus is on burnout in special education teachers. Statistics on burnout among special educators are provided.

The entire theoretical overview is purposeful, very well constructed and fully related to the topic of the dissertation.

In the second chapter, the research design is presented.

From the very beginning, the goal is formulated clearly and precisely.

The organizational and research tasks that the doctoral student sets herself are described differently.

A primary hypothesis was advanced, suggesting that stress and job satisfaction influence the development of burnout in special education teachers.

In addition, 6 additional hypotheses have been raised, which are related to the purpose and tasks of the dissertation.

The hypotheses are formulated precisely.

A total of 368 teachers working in the field of special pedagogy were studied. Of these, 282 are women and 86 are men, which makes the sample representative for further statistical processing.

The methods of psychological research are correctly described.

The survey was conducted online and included 4 sections: a) demographic characteristics (5 questions), b) Oldenburg Burnout Questionnaire (OLBI) (16 questions) c) Job Stress Measurement (JSM) questionnaire, (16 questions)) and d) Questionnaire to measure employee satisfaction (20 questions).

The research toolkit is relevant to the aims, objectives and hypotheses.

The statistical procedures for processing the research results are described.

The third chapter is devoted to the results of the own research.

After the detailed demographic characteristics, the specific results by methodology are presented.

In describing the stress test results, an analysis of test reliability was first performed. A very high index is found (0.928). The questions have a high correlation coefficient.

Special education teachers with more than 30 years of experience were found to have a statistically significantly lower stress score than teachers with 1 to 10 years of experience, 11 to 20 years of experience, and 21 to 30 years of experience.

Results of the job satisfaction measurement are presented. From the application of the reliability analysis, it is found that both the overall questionnaire and the individual sections have a high value of Cronbach's alpha index. Over 50% of teachers gave answers in the "satisfied" and "very satisfied" zone. Statistically significant differences in satisfaction were found with respect to demographic characteristics and length of service.

The results of the burnout syndrome measurement are also correctly presented. Cronbach's alpha is high - 0.869 in the Exhaustion scale, in the Disengagement scale it is 0.827. A clear idea of the distribution of the responses of special pedagogy teachers regarding burnout syndrome is obtained. The results are by item, with comments made.

All the results of the own research are illustrated very well with tables and diagrams. The results were compared according to the indicators from the demographic box.

From the correlation analysis of the interaction between stress, job satisfaction and burnout syndrome, it is found that almost all the dimensions of the questionnaires used have a high degree of correlation with each other.

Through regression analysis, results were obtained on the relationship between stress and Baranut syndrome. Stress has a statistically significant effect on burnout overall. Likewise, job satisfaction was found to have a statistically significant effect on burnout-nidrome.

The summary of the results and the discussion show that the PhD student has very high analytical abilities. She was able to summarize the obtained results and draw significant conclusions for science and practice.

The bibliography is impressive, 448 sources in English and 125 in Greek are used.

Contributions and significance of the development for science and practice

I fully accept the self-assessment of contributions.

They can be summarized as follows:

The doctoral student has implemented a large-scale and significant theoretical study on the constructs related to the topic of the dissertation work.

An original empirical study was carried out.

Significant results have been obtained for psychological science and practice, which further enrich existing knowledge.

Assessment of dissertation publications

The publications are directly related to the topic of the dissertation and have been published in scientific collections. In this way, the national minimum requirements have been met.

Personal participation of the doctoral student

I have no doubts that the doctoral student independently carried out the theoretical and empirical research, as well as the analysis and interpretation of the results.

Plagiarism is not found in the dissertation.

Abstract

The abstract correctly reflects the main points of the dissertation in terms of structure and content.

Maria –Sara Koumoutsou correctly used the literary sources, which were cited according to the standards established for such a scientific work; the bibliographic reference is also presented at the end. Bibliographical sources are up-to-date.

Stylistically, the work is well done.

Critical notes and recommendations

I recommend that the PhD student continue this research.

Conclusion:

Maria-Sara Koumoutsou's dissertation meets established standards. The same was realized at a high scientific level.

The doctoral student has a thorough psychological training. Has the competences to set up and implement scientific research, as well as to interpret the obtained results.

All this gives me reason to vote positively for the awarding of the educational and scientific degree "doctor" to Maria-Sara Koumoutsou in Scientific Area 3. "Social, economic and legal sciences"; Professional direction 3.2 "Psychology", Scientific specialty "Pedagogical and age psychology".

I recommend the other members of the scientific jury to also vote positively.

Blagoevgrad

07.10.2024

Reviewer:

Assoc. Prof. Stoil Mavrodiev, Ph.D., D.Sc.